

Кадер Абдола е роден през 1954 г. в гр. Арак, Иран. Още много млад проявява интерес към литературата и мечтае да продължи традициите на своя род като стане писател. През студентските си години в Техеран, където следва физика, той се включва в нелегалното ляво политическо движение, което се бори с диктатурата на шаха, а по-късно и с тази на аятолласите. Пише за нелегалния вестник на движението, издава сборници с разкази. Поради създадените се политически обстоятелства, след известно време е принуден да напусне родината си.

От 1988 г. живее в Холандия, където работи, учи езика и се запознава с холандската литература. Чете особено много поезия. Започва да пише на нидерландски език. През 1993 г. публикува сборника с разкази „Орлите“, за който му е присъдена престижната холандска награда за дебют. За издадената две години след това книга „Десет разказа“ получава стипендия за най-обещаващ автор.

Първият му роман „Пътешествието на празните бутилки“ излиза през 1997 г. След това Абдола пише още един роман и много разкази, води своя рубрика в авторитетния вестник „Фолкскранг“, публикува авторизиран превод на Корана, а през 2011 г. автобиографичната му творба „Гарванът“ достига тираж 1 милион екземпляра.

Романът „Къщата на джамията“ (2006) още с появата си се превръща в необикновен бестселър – любима книга на читатели от различни поколения и с различен литературен вкус в Холандия и в много страни по света. Преведена е на 27 езика. През 2006 г. читателите я поставят на второ място в списъка на най-четените холандски книги за всички времена.

Николина Сиракова е родена през 1947 г. в България. Завършва университета в Лайден, Холандия. Работи в областите теория и практика на художествения превод, българистика, славистика, социолингвистика и културология. От дълги години представя българската култура и литература в Холандия и други страни от Западна Европа, както и холандската култура и литература в България. Особен интерес проявява към проблемите на мултиетническото общество, за чието опознаване способства с преводите си на романите „Кисама“ и „Завръщане в Бандунг“ от Ф. Спрингер, „Дъщерята“ от Йесика Дюрлахер, „Къщата на джамията“ от К. Абдола и др. В неин превод на български език излиза и класическият роман на холандската литература „Медната градина“ от Симон Вестдейк.

Издаелство Жанет 45

е носител на националните награди:

Христо Г. Данов – за принос в националната книжовна култура:

в категория Българска художествена литература (2002);

в категория Издание за деца (2007);

в категория Разпространение на българската книга (2011)

Бронзов лъв на Асоциация българска книга – за цялостен принос в издаването на съвременна българска литература (2002)

Специална награда на АБК за оформление и полиграфическо изпълнение (2005)

Константин Константинов – за принос в книгоиздаването за деца (2005)

и Наградата на ЮНЕСКО – Първи световен конкурс по дизайн на книгата, Франкфурт (2003)

Тази книга е издадена с подкрепата на Нидерландската фондация за литература (Nederlands Letterenfonds).

The book has been published with the support of the Dutch Foundation for Literature (Nederlands Letterenfonds).

© **Kader Abdolah, 2005**

Het huis van de moskee

© Кадер Абдола, автор, 2012

© Николина Сиракова, превод, 2012

© Надежда Розова, редактор, 2012

© Ина Бъчварова, оформление, 2012

© Издаелство Жанет 45, 2012

ISBN 978-954-491-792-0

КАДЕР АБДОЛА

КЪЩАТА НА ДЖАМИЯТА

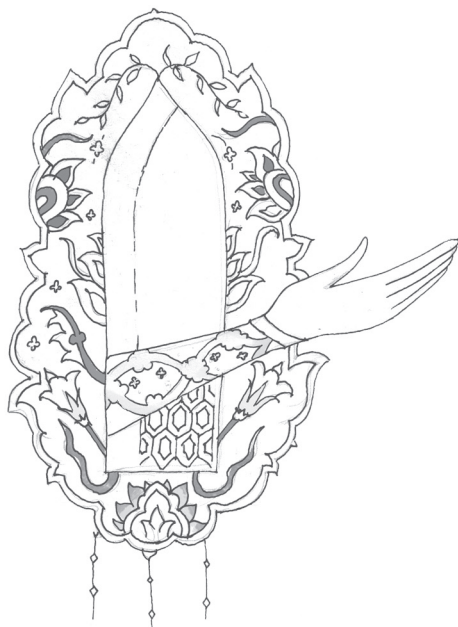

●●
● **ОТВЪД е поредица**
за съвременна литература
на ИК Жанет 45.

КАДЕР АБДОЛА

КЪЩАТА НА ДЖАМИЯТА

Превод от нидерландски Николаина Сиракова

**На Ага Джан,
за да го оставя да върви по своя път**

Нун ваал халам ва ма ястарун:
Нун. Кълна се в калема и в това, което пишеш с него!
(Сура „Калемът“*)

---

* Откъсите от Корана са трансформирани в съответствие с трактовката на автора на романа и са съставени по „Превод на Свещения Коран“ (Цветан Теофанов, Второ преработено и допълнено издание, Главно мюфтийство на мюсюлманите в Р. България, София, 2006). Изказвам благодарността си към проф. д-р Цветан Теофанов за поетичния и благозвучен български превод на Корана от арабския оригинал. Б. пр.

Мравките

Алеф. Лам. Мим*. Имаше едно време къща, много стара къща, която хората наричаха „Къщата на джамията“. Тя беше голяма, с трийсет и пет стаи. От векове там живееха кръвни роднини, които служеха на джамията.

Всяка стая имаше свое специално предназначение и име, което ѝ подхождаше: Стаята с купола, Стаята за пушене на опиум, Стаята за разказване на истории, Стаята на килимите, Стаята за болни, Стаята на бабата, Библиотеката и Стаята на гарвана.

Къщата се намираше зад джамията. Бе допряна до нея. В единия ъгъл на вътрешния двор имаше каменна стълба, която водеше към плосък покрив, откъдето можеше да се влезе в джамията.

В средата на двора имаше хоуз – шестоъгълно каменно корито, където обитателите на къщата миеха лицето и ръцете си преди молитва.

По времето, за което разказваме, в къщата живееха семействата на трима братовчеди: Ага Джан – търговецът, кой-

---

* Всички собствени имена, изрази и наименования, както и имената на буквите от арабо-персийската азбука, са изписани в превода според произношението им на фарси, официален език в Иран. Б. пр.

то ръководеше градския пазар, Алсабери – имамът на къщата и духовен водач на джамията, и Ага Шоджа – моаззен* и воез** на джамията.

Беше петък сутрин в началото на пролетта. Слънцето напичаше приятно и в градината миришеше хубаво на земя. Дърветата се бяха разлистили. По растенията бяха наболи първите пъпки. Птички прелитаха от клон на клон и пееха възхвала на градината. Двете баби събираха остатъците от измръзналите през зимата растения, а децата се гонеха и се криеха зад дебелите дървета.

Изпод старите стени бяха изпълзели множество мравки и покриваха плочите на пътеката край остарелия кедър като кафяв движещ се килим.

Хиляди млади мравки, които виждаха за пръв път слънцето, усещаха топлината по гърбовете си и се блъскаха, напредвайки по своя път.

Котките на къщата лежаха край хоуза и отдалеч наблюдаваха учудено движещото се гъмжило. И децата спряха да играят, за да гледат чудото, което пъплеше по плочника. Птичките замлъкнаха. Спуснаха се надолу, накацаха по клонките на нара и проточиха шийки, за да следят хода на мравките.

– Бабо – провикнаха се децата, – ела да видиш!

Но бабите, които бяха заети с работата си в другия край на градината, като че не чуваха.

– Елате да видите – извика пак едно от момиченцата, – лаят милиони мравчици!

И бабите се приближиха.

– Никога не съм виждала такова нещо! – възкликна едната и смаяна закри уста с ръка.

---

* Персийското произношение на мюезин. Б. пр.

** Мюсюлманско духовно лице, водещо молитвата и свързаната с нея проповед. Б. пр.

– Никога не съм чувала за такова нещо – каза другата и направи същото.

С всяка секунда мравките се умножаваха и покриваха плочника, така че бе невъзможно да се стигне по него до входната врата.

Децата се затичаха към кабинета на Ага Джан от другата страна на двора.

– Ага Джан! Елате! Помощ! Мравките!

Ага Джан дръпна пердето и погледна навън.

– Какво има?

– Елате, молим ви! След малко няма да можем да излезем навън! Мравките пълзят към къщата, милиони мравки!

– Идвам.

Той наметна дългата аба* върху раменете си, сложи си шапката и тръгна с децата.

Ага Джан бе видял много неща в тази къща, но такова нещо не бе виждал никога.

– Това ми напомня за пророка Солеймон** – каза той на децата. – Трябва да се е случило нещо необикновено, иначе нямаше да излязат навън така масово. Ако се вслушаме добре, ще ги чуем да си говорят, но за жалост не разбираме езика им. Пророкът Солеймон говорел с мравки, но аз не мога. Според мен те извършват нещо като ритуал или пък някаква пролетна промяна в мравуняка.

– Измислете нещо! – настоя Голебех, по-младата от двете баби. – Изпратете ги обратно в мравуняка, иначе след малко ще влязат в къщата.

Ага Джан коленичи в градината, сложи очилата си и започна да изучава отблизо мравките.

Тогава се намеси и по-старата баба, Голбану:

---

* Горна мъжка широка вълнена дреха без ръкави. Б. а.

** Соломон. Б. пр.

– Прочетете сурата за Солеймон, в която той говори с мравките, дето покрили цялата долина, та Солеймон и войската му не можели да минат. Или вземете „Ал-Намл“, сурата, в която пророкът говори с птицата ходход*, донесла му любовно послание от царицата на Саба.

Децата чакаха, любопитни да видят какво ще измисли Ага Джан.

– Прочетете „Ал-Намл“ преди да е станало късно, и помолете мравките да се върнат обратно в мравуняка си.

Децата гледаха Ага Джан.

– Прочетете поне посланието, иначе мравките ще превземат къщата!

Настъпи тишина.

– Донесете Корана! – нареди Ага Джан.

Шахбал**, едно от момчетата, отиде бързо до хоуза, изми ръцете си, избърса ги с парче плат, простряно на въжето за пране, и изтича в кабинета на Ага Джан. Върна се с един стар екземпляр на Корана и го връчи на Ага Джан.

Той запрелиства книгата, търсейки сурата „Ал-Намл“. Спря на страница 377. Приведе се напред и зачете напевно:

– Солеймон каза: Ваа хала яа айо ханнас елмана манег алтаир ваа хала яа айо ханнас ва ваарте солейман давуд ва хаале я айоханнас олемана мантхал теир ва отеина мен колле шееан енна хаза лахова алфазл алмобиен ваа хашре солейман джнуде мен алджен валенс вал теир фахме юзеун хатта еза ату ала ва елла ва даннамал халат намалато я айохаллнамад адхало масканаджом ла яхтаманакон солейман ва джаннахо ва хом ла яшарунваа***.

---

* Папуняк. Б. пр.

** Мъжко име и название на най-дългото перо от крилото на птица. Б. пр.

*** Текстовете от арабски са транслитерирани на кирилица съобразно авторския подход в нидерландския оригинал, а не съобразно реалните им извори. Б. пр.

Всички гледаха, всички мълчаха, всички чакаха да видят какво ще направят мравките. Ага Джан продължаваше монотонното си четене. Започна и да духа към мравките. Бабите донесоха два мангала, хвърлиха есфанд* в току-що стъкнатия огън и във въздуха се появиха две облачета от благоуханен дим. Те коленичиха на земята до Ага Джан и задухаха дима към мравките, нареждайки:

– Солеймон, Солеймон, Солеймон, мравки, мравки, долината, попунякът, царицата на Саба, Саба, Саба, Саба, Солеймон, Солеймон, Солеймон, папуняк, мравки, мравки, мравки, мравки.

Децата чакаха напрегнато да видят какво ще стане.

Изведнъж мравките престанаха да се движат, като че ли слушаха, като че ли искаха да узнаят кой чете напевно и кой духа към тях този благоуханен дим.

– Хайде, отдръпнете се сега, деца! Те се връщат! Оставете ги на мира! – каза Голбану.

Децата се качиха на горния етаж и продължиха да наблюдават през прозорците дали мравките наистина се връщат.

Много години по-късно Шахбал, който вече бе напуснал страната и живееше в чужбина, разказваше на своите приятели за този ден. Спомняше си как, след като прочели сурата, с очите си видял мравките, наредени в дълги, опънати като въжета кафяви редици, да изчезват в пукнатините на старите стени.

---

* Ароматни билкови семена, които се хвърлят в огъня за пропъждане на зли духове. Б. а.

Къщата на джамията

Алеф. Лам. Ре. Годините минаваха. Мравките никога повече не излязоха така масово изпод старите стени. Случило то се бе само далечен спомен. В къщата, където се спазваха традициите, животът продължаваше.

Онази вечер, както всякога, бабите бързаха да свършат работата си в кухнята. Алсабери, имамът на джамията, скоро щеше да се върне. Трябваше да го пригответ за вечерната молитва.

Старият гарван летеше над къщата и грачеше. Отпред спря файтон. Голбану отвори вратата на имам Алсабери. Старият файтонджия поздрави бабата и потегли – беше последният в града, тъй като общината бе забранила движението на коне по улиците. Файтонджиите можеха да получат от общината субсидирано такси, при условие че имат шофьорска книжка. Един стар файтонджия обаче все не успяваше да издържи шофьорския изпит, затова с разрешение от общината джамията го бе наела за свой файтонджия. Алсабери намираще такситата за нечисти и затова смяташе, че не е достойно един имам да се придвижва с такси като обикновен гражданин.

Алсабери носеше черна чалма, което означаваше, че е потомък на Пророка Мохаммад, и традиционната за духовниците дълга кафява аба. Току-що бе участвал в сватбената церемония на видно семейство в града и бе благословил брака на младоженците.

Децата знаеха, че не им е разрешено да се доближават много до имама на джамията. Всяка вечер стотици вярващи заставаха зад него, за да се молят. Никой нямаше право да го докосне преди молитвата.

– Салам*! – провикнаха се децата.

– Салам! – отговори имамът с усмивка.

По-рано той им носеше пакетче с бонбони и сладки и го даваше на едно от момиченцата. Тогава децата се затичваха нанякъде и имамът продължаваше необезпокояван към библиотеката. Сега, когато децата пораснаха, вече не бързаха да го посрещнат. Имамът даваше пакетчето на бабите, за да разделят по-късно лакомствата между тях.

Когато имам Алсабери влезеше в къщата, бабите изплакваша ръцете си в хоуза. След това ги избърсваха и отиваха в библиотеката, за да го отведат после в банята.

Събличаха го в пълна тишина. Едната баба снемаше внимателно чалмата от главата му и я слагаше на масата. Другата му помагаше да съблече дрехата си за молитва и я окачваше на закачалката. Имамът не правеше нищо. Той не докосваше дрехите си. Бабите често се оплакваша на Ага Джан:

– Не може да продължава така. Това, което прави той, което изисква от другите, не е нормално и не е правилно. В тази къща никога не е имало такъв имам. Хубаво е, че иска да е чист, но той прекалява. Не докосва дори собствените си

---

* Здравей! Б. пр.

деца. И яде само с лъжицата, която носи в джоба си. Надали ще издържи дълго така.

Бабите разказваха на Ага Джан всичко, което се случваше в къщата. Дори и за нейните тайни, които никой друг не биваше да знае.

Всъщност бабите не бяха истински баби. Те изпълняваха ролята на прислуга и живееха в къщата повече от шейсет години. Бащата на Ага Джан ги бе довел тук още като малки и те останаха. Вече никой не помнеше откъде бяха дошли. Те не говореха никога за миналото си. Не се омъжиха, но цялото семейство знаеше, че и двете имат тайни взаимоотношения с чичото на Ага Джан. Когато той идваше на гости, те бяха негови.

Бабите бяха довереници на Ага Джан, неделима част от къщата като стария гарван, кедъра и подземията, и пазеха традициите на къщата. Едната от тях бе отгледала имама, а другата – Ага Джан.

Ага Джан беше търговец на килими. Притежаваше в град Сенеджан най-старата търговска къща в пазара, където работеха повече от сто души, включително седмина художници, които рисуваха моделите за шарките на килимите.

Пазарът е град в града. В него се влиза през няколко порти. Лабиринт от улички, покрити със сводести покриви. Стотици магазинчета, притиснати едно до друго.

Открай време пазарите бяха най-важните финансови центрове на страната. Тук работеха хиляди търговци, главно на платове, злато, жито, килими и художествени изделия от метал.

Търговците на килими винаги са имали решаваща роля в историята на страната. Поради положението си Ага Джан управляваше както джамията, така и пазара.

Килимите, произведени от фирмата на Ага Джан, бяха прочути с удивителните си фигури и с чудните си цветове. Килимите от неговата марка струваха злато и не бяха за всеки. Авторитетни търговци ги поръчваха за клиентите си от Европа и Америка дълго време преди покупката.

Мотивите по килимите бяха уникални. Никой не знаеше как художниците създаваха такива оригинални фигури и как измисляха прекрасните съчетания на цветовете. Това бе тайна на къщата и благодарение на нея фирмата превъзходеше другите фирми.

Не бе дошло още времето, когато всяка къща щеше да разполага със собствена баня. В Сенеджан имаше няколко големи обществени бани. По традиция мъжете от къщата ходеха в най-старата от тях, а там имаше специално място, запазено за имама на джамията. Но имам Алсабери не искаше да чуе за това. Не искаше да стъпи в обществена баня, където се къпеха десетки други мъже. Разболяваше се само при мисълта, че трябва да се появи гол пред останалите.

Затова Ага Джан бе възложил на един зидар да направи нещо като баня за имама в къщата. Зидарят, подобно на другите зидари, беше строил само обществени къпални и нямаше опит в тази работа. Затова изкопа дупка в една от стаите зад библиотеката и стъкми там някаква странна малка баня за имама.

Онази вечер имам Алсабери както винаги седна на камъка, облечен с дълги бели гащи, а една от бабите изля кана с топла вода на главата му.

– Студена е – извика той. – Студена!

Направиха се, че не го чуват. Големех насапуниса гърба му, а Голбану изливаше бавно вода върху раменете му, така че да не пръскаат капки наоколо.

След като измиха сапуна от тялото му, двете му помогнаха да влезе във ваната, която не беше дълбока. Той легна и изчезна под водата за доста дълго. Когато се показа отново, лицето му беше пепеляво. Бабите му помогнаха да се изправи. Веднага покриха раменете му с голяма хавлия, а друга увиха около кръста му и го заведоха до печката. Той събу неохотно мокрите си дълги гащи и набързо обу чисти. Жените изсушиха косата му, надянаха му ризата през главата и напъхаха ръцете му в ръкавите. После го заведоха обратно в библиотеката. Настаниха го в креслото и провериха ноктите на ръцете му на светло. Едната баба кльцна ъгълчето на нокътя на показалеца му.

Облякоха му и другите дрехи, сложиха чалмата на главата му и очилата на носа му. Лъснаха обувките му с парцал. Имамът вече беше готов за джамията.

Голбану се запъти навън към кедъра, на който бе окачена стара камбана, и започна да я бие.

Така тя викаше пазача на джамията. Като чуеше камбаната, той се появяваше на покрива, слизаше по каменната стълба и се отправяше по плочника към библиотеката, минавайки край гостната.

Никога не виждаше бабите. Преди той да влезе в библиотеката, те скромно заставаха зад шкафовете с книги. Въпреки това пазачът винаги ги поздравяваше, а те отговаряха на поздрава му иззад шкафовете. Тази вечер пазачът взе книгите, които имахт бe приготвил на масата, и го придружи до джамията.

Пазачът винаги вървеше отпред, да не би някое куче да се приближи внезапно до имама. Беше неговият доверен човек, единственият, освен бабите, на когото бе разрешено да го докосва, да му предава нещо или да взема нещо от ръцете му. Пазачът беше толкова чист, колкото и имахт. И той не ходеше никога в обществена баня. Жена му го къпеше вкъщи в едно голямо корито.

Група мъже чакаха имама пред джамията, за да го съпроводят до молитвената зала. Те се молеха винаги на първия ред зад него. Като го видяха да идва, веднага завикаха:

– Салават бар Мохаммад! Благословен да е пророк Мохаммад!

Стотици вярващи, дошли за молитва в джамията, станаха и направиха път на имама да мине. Той седна на мястото си, а пазачът остави книгите му на една масичка до него.

Зачакаха воеза, човека, който заставаше на най-горното стъпало на стария манбар* на джамията и викаше:

– Аллах-о Акбар! Хаййе ал ассаллат! Аллах е велик! Бързайте за молитвата!

Изкачеше ли се той на манбара, всички знаеха, че молитвата вече започва.

Моаззен и воез беше слепият Ага Шоджа, братовчед на Ага Джан. Ага Шоджа имаше хубав глас. Три пъти на ден се качваше на едно от минаретата на джамията и призоваваше:

– Бързайте за молитвата!

Той отправяше своя призив сутрин преди изгрев слънце, един път в дванайсет часа на обяд и един път вечер, когато слънцето залязваше. Никой вече не се обръщаше към него със собственото му име. Наричаха го почтително „Моаззен“. И у дома го наричаха Моаззен.

– Аллах-о Акбар! – извика той.

Всички станаха и се обърнаха към Мека.

Обикновено слеп човек не можеше да стане моаззен, защото трябва да гледа кога се навежда имамът, кога допира чело до земята и кога се изправя отново. Но на Ага Шоджа не бе нужно да вижда, защото имамът извисяваше леко глас преди да се наведе или да допре чело до земята.

---

* Мюсюлмански амвон. Б. пр.

Моаззен имаше четиринайсетгодишен син, който се казваше Шахбал, и дъщеря – Шахин, която бе омъжена. Жена му бе починала от тежка болест. Моаззен не искаше да се ожени повторно, но понякога посещаваше няколко жени от планините. От време на време той обличаше най-хубавия си костюм, слагаше си шапката, вземаше бастуна и изчезваше за известно време. Докато отсъстваше, синът му Шахбал беше моаззен на джамията. Той се качваше на минарето и отправяше азан*.

След молитвата група мъже от пазара придружаваха имам Алсабери до дома му.

Ага Джан оставаше винаги малко по-дълго в джамията, за да говори с хората. Обикновено си тръгваше за къщи последен.

Онази вечер той поговори малко с пазача за ремонта на купола. Когато вървеше към къщи, чу племенникът му Шахбал да го вика:

- Ага Джан, може ли да поговоря с вас?
- Разбира се, момчето ми.
- Имате ли време да се поразходите с мен към реката?
- Към реката ли? Но нас ни чакат къщи. Ще вечеряме.
- Зная, но е важно.

Вървяха към Сафидгани, която течеше спокойно малко по-нататък.

– Всъщност не зная как да ви го кажа. Не ми отговаряйте веднага.

- Кажете ми, момчето ми.
- Става дума за Луната.
- За Луната?
- Не, не за Луната, а за телевизията и за имама.

---

* Призив за молитва. Б. а.

– Телевизията? Луната? Имамът? Какво се опитваш да кажеш?

– Ние... искам да кажа, един имам трябва да знае всичко. Трябва да е в течение на това, което става наоколо. Алсабери чете само книгите от собствената си библиотека, а това са само стари книги, написани преди много векове. Той не чете вестници. Не знае нищо за... за Луната например.

– Говори ясно! Какво трябва да знае Алсабери за Луната?

– Днес навсякъде говорят за Луната. В училище, на пазара, на улицата, но в нашата къща на такива теми не се говори. Знаете ли какво ще се случи след малко?

– Какво ще се случи?

– Тази вечер човек ще кацне на Луната, а ето, и вие дори не знаете. Може би за вас не е важно и за Алсабери също, но американците искат да забият знамето си на Луната, а имамът на града не е осведомен. Не спомена нищо в проповедта си. Трябваше да каже нещо за това тази вечер, но той не подозира какво се случва. И това не е хубаво за нашата джамия. В джамията трябва да се говори за нещата, които занимават хората.

Ага Джан чакаше.

– Вече говорих с Алсабери за това – продължи Шахбал, – но той не иска и да чуе. Там е проблемът. Той не вярва на такива неща.

– Какво трябва да направим според теб?

– Тази вечер ще предават кацането на Луната по телевизията. Искам вие с имама да наблюдавате това историческо събитие.

– Къде?

– По телевизията!

– Ние ли да гледаме телевизия? – учуди се Ага Джан. – Имамът на града трябва да гледа телевизия? Разбираш ли какво казваш, момчето ми? Още когато се появи телевизията, ние предупреждавахме хората от манбара за злините, които

причинява тя, и ги убеждавахме да не слушат какво говори корумпираният шах, да не гледат американците. А сега предлагаш да седим и да се вираме като хипнотизирани в знамето на американците! Знаеш, че сме против шаха и американците, които го върнаха на трона. Не трябва да допускаме в къщата си лицето на шаха и знамето на американците. Защо искаш да ни накараш да гледаме телевизия? Телевизията е средство за натиск от страна на американците. Те подриват основите на нашата култура и религия с тези апарати! Говорят се толкова странни неща за телевизията, за непристойни програми, които тровят разсъдъка на хората.

– Не е вярно това, което казвате, поне не съвсем. Има и много интересни предавания, като това довчера. Непременно трябва да гледате! И има път трябва да гледа! Тъкмо защото сме против шаха и американците, трябва да гледаме тяхната телевизия. Тази вечер американците отиват на Луна-та. Вие сте най-важният човек в града. Вие трябва да видите това. Ще сложа антена на покрива.

– Искаш да поставиш антена на нашата къща? Ще станем за посмешище. Утре целият град ще казва: „Видя ли антената на покрива им?“.

– Така ще я сложа, че никой няма да може да я забележи.

Искането на Шахбал изненада Ага Джан. Момчето знаеше какво мислят в къщата, но се осмеляваше да защити собственото си мнение. Ага Джан отдавна бе забелязал тази черта в характера на Шахбал. И се възхищаваше от племенника си.

Ага Джан имаше две дъщери и един син. Синът му беше пет години по-малък от Шахбал, но той виждаше в Шахбал човека, който ще заеме мястото му на пазара.

Опитваше се да го приобщи при решаването на важни въпроси в къщата. Обичаше го като собствен син и го възпитаваше, за да може по-късно да поеме по неговия път.

След училище Шахбал отиваше направо в магазина на Ага Джан, който го осведомяваше как вървят нещата на пазара. Често споделяше с него решенията, които бе взел или които се канеше да вземе, и искаше да чуе мнението му.

Сега обаче Шахбал бе заговорил за телевизията и Луна-та. Ага Джан предполагаше, че идеята е дошла от Носрат, най-малкия брат на Ага Джан, който живееше в Техеран.

Когато Ага Джан и Шахбал се върнаха вкъщи, Ага Джан каза на бабите:

– Аз ще вечерям с имама в библиотеката. Искам да говоря с него. Никой да не ни безпокои.

Отиде в библиотеката, където имамът четеше на пода, седнал на килимчето си. Ага Джан се настани до него и го попита какво чете.

– Една книга за Хадиджа, съпругата на Мохаммад. По онова време тя имала три хиляди камили, все едно три хиляди камионетки в днешно време. Нечувано богатство! Сега разбирам. Мохаммад е бил млад и беден. Хадиджа е била стара и богата. Мохаммад е имал нужда от нейните камили, сиреч нейните камионетки, за да се залови с мисията си – усмихна се имамът.

– Не говори така за Пророка! – каза Ага Джан.

– Защо не? Всички жени искали да се омъжат за Мохаммад. Защо е избрал старата вдовица Хадиджа? Била е почти двайсет години по-стара от него.

Бабите влязоха с две кръгли табли. Сложиха ги пред тях на пода и бързо излязоха.

– Шахбал ми говори за Луната – каза Ага Джан по време на вечерята. – Той смята, че трябва да я гледаш.

– Да гледам Луната? – попита имамът.

– Според него, имамът на града трябва да е осведомен за постиженията в страната, в света. Той не одобрява, че не четеш вестници, а само старите книги от библиотеката си.

Имамът свали очилата си, избърса ги нехайно с крайчето на дългата си бяла риза и отговори:

– Шахбал вече ми каза всичко това.

– Слушай, неговата критика не се отнася само до теб, но и до мен. През последните години ние се занимаваме само с религията. В джамията трябва да се говори и за други неща. За мъжете, които тази вечер ще стъпят на Луната например.

– Аз не го вярвам – каза имамът.

– Шахбал мисли, че трябва да ги видиш. Иска да донесе телевизор в библиотеката.

– Да не си полудял, Ага Джан?

– Той е умен и аз му вярвам. Знаеш, че е сериозно момче. Ще си остане между нас. Няма да продължи дълго. После той веднага ще изнесе телевизора.

– Но ако аятолласите в Гом научат, че сме имали телевизор вкъщи, те ще...

– Никой няма да научи. Това е нашата къща и нашият град. Имаме право сами да решаваме какво да правим. Момчето е право. Той казва, че почти всички, които идват в джамията, са си купили телевизор. Макар да не ни е разрешено да имаме телевизор, нямаме право да затворим себе си в тази къща, а очите си – за онова, което става по света.

Скрити зад пердето на кухнята, бабите видяха, че Шахбал крадешком занесе в тъмното един кашон в библиотеката.

Като влезе вътре, Шахбал поздрави имама и Ага Джан. След това, без да обръща внимание на любопитните им погледи, извади малкия апарат от кашона и го сложи на масичка до стената. Измъкна един дълъг кабел и мушна единия му

край в апарата, някъде отзад. С другия край в ръка той излезе навън и се качи по една подвижна стълба на покрива, където вече беше поставил обикновена подвижна антена. Закачи кабела за антената, скри я добре и слезе долу.

Заклучи вратата на библиотеката отвътре, сложи два стола пред телевизора и каза:

– Можете да седнете тук, ако искате.

Когато имамът и Ага Джан седнаха, той пусна телевизора и угаси лампата.

След това намали малко звука и направи кратко въведение:

– Това, което ще видим след малко, се случва в този момент в космоса. След малко „Аполо 11“ ще се приближи до Луната и ще кацне. Изключителен момент. Вижте, ето го. О, Господи!

Имамът и Ага Джан, наведени напред, наблюдаваха как „Аполо“ каца на Луната. Настана дълбока тишина.

– Става нещо в библиотеката – каза Голбану на Голебех. – Нещо важно, което дори ние не бива да знаем.

– Момчето се качи по стълбата на покрива, скри там нещо и побърза да се върне обратно. Изгасиха лампата в библиотеката. Какво ли правят в тъмното?

– Да идем да видим.

Промъкнаха се в тъмното до библиотеката.

– Виж, някаква жица се спуска от покрива и влиза в библиотеката.

– Жица ли?

Приближиха се на пръсти към прозореца, но пердетата бяха спуснати. Минаха внимателно край прозореца и отидоха до вратата. През пролуките се промъкваше загадъчна сребриста светлина.

Допряха ухо до вратата.

- Невъзможно! – чуха да казва имамът.
- Невероятно! – чуха да казва Ага Джан.

Надникнаха през дупката на ключалката и видяха само странната светлина, която изпълваше библиотеката.

Разочаровани се отдръпнаха и изчезнаха в тъмнината на двора.

Ноуруз

С пролетта идва и персийската нова година – Ноуруз. Първоначално Ноуруз бил царски празник. Празнували го много тържествено в началото на пролетта още в дворците на първите царе на Персия.

Две седмици преди това започва голямото чистене въкъщи. За да посрещнат пролетта с „добре дошла“, посяват пшеница в чиния, та да се получи сабзе*. Купуват нови дрехи и обувки на децата, за да отидат с тях на гости у роднините, най-вече при баба и дядо.

Жените организират всичко и когато приключат приготвянията, отделят малко време и за себе си.

В къщата на джамията бабите чистеха за Ноуруз заедно с няколко помощнички. Старата фризьорка и козметичка

---

* За посрещането на Ноуруз две-три седмици по-рано се посява някаква зърнена култура, примерно пшеница, леца или ечемик, в плитък съд. Кълновете израстват и са част от така наречената Хафт син (Седемте „с“). „Син“ е названието на буквата „с“ в персийската азбука. Това са седем храни, култури или предмети, които присъстват на трапезата в новогодишната нощ и които трябва да започват с буквата „с“. А със „с“, защото с тази буква започва думата „здраве“ (саломат). Б. пр.

бе дошла да се погрижи за жените. Тя ги подстригваше и почистваше излишните косъмчета от веждите и лицата им. Правеше това вече повече от петдесет години. Когато дошла за пръв път, била десет-дванайсетгодишна и придружавала майка си. По-късно, когато майка ѝ починала, тя я заместила и станала приближена на къщата.

В деня, в който идваше фризьорката, на мъжете не бе разрешено да влизат в една част от къщата. Там през целия ден се чуваше смехът на жените. Те ходеха без покривало и с голи крака из двора, а бабите ги глезеха с наргиле, лимонади и други лакомства.

Козметичката им разказваше какви слухове се носят из града. Тя ходеше редовно при жени от богатите семейства и знаеше много за онова, което се случва в живота им. Винаги носеше със себе си стар куфар, пълен с парфюми, боя за коса, козметика, ножички, фиби и фуркети, които предлагаше на клиентите си. Стоката ѝ беше хубава и се различаваше от това, което можеше да се купи на пазара. Тя имаше син, който работеше в Кувейт, и всеки път, когато се връщаше къщи, той носеше за клиентите на майка си куфар с оригинални дреболии.

Днес тя беше дошла специално за Фахри Садат, съпругата на Ага Джан. Фахри Садат беше уважавана жена в кръга на богатите семейства в града. Понякога помагаше на бабите в кухнята, шиеше дрехи на децата си, а когато бяха малки, им четеше книжки. Всъщност четенето беше главното ѝ занимание. Четеше най-вече книги и женски списания, които деверът ѝ Носрат ѝ носеше от Техеран.

През есента, когато времето беше хубаво, тя ловеше прелетните птици. С помощта на бабите изнасяше от избата капана за птици – голям кош от раката, направен специално за тамуза*. Бе закрепен с въже на дълъг прът. Фахри Садат

---

* Нещо като сиромашко лято, „когато в последния ден на есента или в

разпръскваше зърно на двора и сядаше на един стол до хоуза да чака птичките.

След известно време на двора кацаха птиците, уморени от прелета над планините. Когато влизаха в коша, търсейки храна, Фахри Садат дръпваше въжето и капанът се затваряше.

Фахри Садат няколко дни държеше уловените птици в Стаята за птици, хранеше ги, говореше им, изучаваше перата им и скицираше мотивите по тях, а после ги пускаше на свобода. Докато тя се занимаваше с птиците, всички въщи стъпваха и говореха тихо.

Козметичката току-що беше свършила с почистването на краката на Фахри Садат, когато старият гарван* се настани на ръба на покрива, грачейки с все сила, за да съобщи новината си.

Никой не знаеше на каква възраст е гарванът. Сигурно бе по-стар от век, защото Ага Джан беше чел нещо за него в един стар архив на джамията от тогава. Гарванът бе част от къщата, както и куполът, минаретата, покривите, старото дърво и хоузът, от който гарванът пиеше вода.

Фахри се изправи и каза:

– Салам, гарване! Добри новини ли носиш? Кой е на път? Кой ще ни дойде на гости?

Надвечер пазачът дойде от джамията, следван от имам Алсабери, облечен в празнични дрехи. Обикновено влизаха през входната врата, но сега минаха по стълбата на джамията, по плоския покрив и стигнаха до къщата. Може би защото по-

---

първия ден на зимата се появява червено топло слънце“. Б. а.

* В Иран гарванът е птица, символизираща шпионина и шпионската дейност. Затова когато се обръщат към човек с подобно обръщение, се има предвид или че той е шпионин, или че може да донесе някаква нова информация. Б. пр.

кривът беше покрит със смес от специален вид глина и растения от пустинята, които миришеха много приятно напролет.

– Има ли още време да подремна малко? Не се чувствам добре – каза Алсабери на бабите, като влезе във вътрешния двор.

– Да – отговори Голбану. – Имате още половин час. Чакаме Ага Джан. Когато се върне, ще вечеряме в големия салон, празничния. В полунощ всички ще се съберем на двора за новогодишната молитва. След малко ще разстелим няколко килима. Ще ви събудя навреме.

Пред вратата спря такси.

Децата се втурнаха навън.

– Чичо Носрат пристигна! – развикаха те.

Фахри Садат отвори прозореца на стаята си на втория етаж и видя, че Носрат не е сам. Водеше млада жена. Фахри сложи покривалото си и слезе долу.

Когато Носрат и спътничката му влязоха в двора, ги посрещна слисано мълчание. Жената беше без чадор*. Главата ѝ бе покрита само със забрадка, но тя бе дръпната назад и косата ѝ се виждаше.

Бабите не вярваха на очите си.

– Как се осмелява този негодник да дойде вкъщи с жена, която се облича така? – възкликна Голбану.

– Коя е тя? – попита Голбех.

– Откъде да знам. Някаква развратница.

Зинат Ханум, жената на имама, се присъедини към другите с дъщеря си Седиг. Шахбал гледеше от прозореца. Намираще, че чичо му проявява дързост, осмелявайки се да доведе такава жена със себе си. Възхищаваше се от Носрат, защото той не спазваше обичаите и всеки път се бунтуваше против старите закони на къщата.

---

* Женско покривало, с което иранките, а също чужденките, живеещи или пребиваващи в страната, покриват по-голямата част от лицето и главата си. Б. пр.

От незапомнени времена за пръв път жена без чадор или прилично покривало прекрачваше прага на къщата.

Всички я зяпаха. Трябваше ли да я поздравят с „добре дошла“, или не? Какво ще каже Ага Джан за това?

Беше се стъмнило вече, но бабите видяха на светлината на уличния фенер, че жената е с прозрачни найлонови чорапи и краката ѝ се виждат през тях.

Насрин и Енси, дъщерите на Ага Джан, целунаха весело чичо си Носрат.

– Да ви я представя – каза Носрат. – Това е моята годевица Шади.

Шади се усмихна и поздрави момичетата.

– Чудесно! – каза Насрин, по-голямата дъщеря на Ага Джан. – Кога се сгодихте, чичо? Защо ние не знаем нищо за това?

– Сгодени ли? Как така сгодени? – обърна се Голбану към Голебех и спусна пердето. – Той лъже, няма да се жени за никого. Довел е тази техранска развратница само за да се позабавлява. Къде е Ага Джан? Той трябва да спре този цирк.

Фахри Садат целуна жената от Техеран и каза:

– Шади, какво хубаво име. Добре дошла си в нашата къща!

– Къде е Ага Джан? Къде е Моаззен? – попита Носрат. – Къде е имамът? Къде е Шахбал?

– Ага Джан още не се е върнал, но Алсабери трябва да е в библиотеката си – обясни жената на имама.

– Ще отида да го изненадам – каза Носрат и тръгна към библиотеката.

Фахри Садат заведе Шади в гостната и всички момичета ги последваха.

Бабите чакаха Ага Джан в кухнята. Наблюдаваха външната врата и когато той се появи, се провикнаха:

– Носрат е тук!

– Чудесно! Точно за Новата година. Значи моят по-малък

брат не ме е забравил още. Сега празникът ни ще бъде още по-светъл – каза той зарадван.

– Но има и още нещо – каза Голбану угрижено.

– Какво?

– Довел е една жена.

– Казва, че е годеницата му – добави Голлебех.

– Добра новина. Най-после се е вразумил.

– Не бързайте да се радвате – отбеляза Голбану.

– Жената е без покривало. Носи само малка забрадка.

– И найлонови чорапи – добави Голлебех тихо.

– Какво е това?

– Дълги прозрачни чорапи. Все едно е боса. Такава жена е довел вкъщи. Бог да ни е на помощ! За щастие пристигнаха по тъмно. Представете си, че беше минал с нея покрай джамията посред бял ден! Утре всички в града щяха да говорят: „В къщата на джамията има жена с найлонови чорапи!“.

– Чух достатъчно – каза Ага Джан спокойно. – Ще говоря с него. Искам да я посрещнете сърдечно. Дайте ѝ един чифт нормални чорапи и чадор, ако иска да излезе утре из града. Имате толкова много хубави чадори. Подарете ѝ един.

– Според мен тя не му е годеница. Просто е довел някаква жена – каза Голбану.

– Не знаем – прекъсна я Ага Джан. – Да се надяваме, че наистина са сгодени. Къде е той сега?

– В библиотеката ще да е или при Моазен в стаята му.

Ага Джан знаеше, че по-малкият му брат вече не се моли, че открай време се бунтува против религията и обичаите на къщата, но се надяваше, че сега, след като е довел жена, ще се съобрази с тях.

– Всичко ще се оправи – увери той бабите и тръгна към стаята на слепия Моазен.

– Заповядайте на масата! – извика Голбану.

– Момчета! Момичета! На масата! – повика ги Голбех.

Всички се отправиха към големия салон.

Мъжете, облечени с празнични дрехи, влязоха в стаята. Жените вече седяха от дясната страна на голямата трапеза.

Фахри Садат представи жената от Техеран на Ага Джан, на имама и на Моаззен.

– Добре дошла, дъще! – каза Ага Джан. – Не знаехме, че Носрат ще доведе къщи годеницата си. Иначе щяхме да устроим тържество. Няма значение. Ти си при нас и това вече е голям празник.

Имам Алсабери я поздрави от разстояние. Фахри Садат я описа на Моаззен с шеговита усмивка:

– Тук имаме една жена от Техеран. Тя не е като жените от нашия град и съвсем не като жените, с които общуваш ти в планините. Казва се Шади и е красавица. Има хубави тъмни очи, тъмнокастени коси, великолепни бели зъби и мила усмивка. Тази вечер носи хубав бял чадор със зелени цветенца, който ѝ подариха бабите. Какво искаш да знаеш още?

– Значи е красива! – каза Моаззен през смях. – Не очаквах друго от Носрат.

Бабите влязоха с малък мангал, в който имаше живи въглени. Хвърлиха върху огъня есфанд и в стаята се понесе облак благоуханен дим. Момичетата донесоха яденето от кухнята.

– Няма ли да чакаме Ахмад? – попита Алсабери.

– Прощавай – каза Ага Джан, – но като видях Носрат и забравих да ти кажа. Ахмад ми се обади по телефона на пазара. Няма да дойде. Празнували в Гом.

Ахмад беше синът на Алсабери. Сега бе на седемнайсет години и следваше учебната програма за имами в Гом при великия аятоллах Голпойегони, известен с умерените си възгледи.

Бабите бяха приготвили превъзходна новогодишна вечеря и всички останаха дълго на масата. След вечеря поднесоха сладкиши, направени специално за новогодишния празник.

Жените бяха приели вече Шади в своя кръг и я разпитваха за Техеран и за техеранските жени. Тя бе им донесла подаръци – лак за нокти, червило, найлонови чорапи и луксозни сутиени. Мъжете скоро разбраха, че са излишни и се оттеглиха в гостната.

Беше почти полунощ, когато една от бабите оповести:

– Госпожи! Време е да се подготвите за новогодишната молитва.

Носрат се наведе към Шади.

– Къде ще отидем? – попита тя.

– След малко всички ще се молят, но това на мен не ми говори нищо и затова няма да участвам в молитвата – прошепна той в ухото ѝ. – Ще те заведа в библиотеката.

– Защо? Какво ще правим там?

– Сама ще разбереш – отговори той и я хвана за ръката.

Носрат мина на пръсти край кедъра, държейки Шади за ръка, и я поведе към библиотеката. Отвори предпазливо вратата.

– Защо не запалиш лампата?

– Шшшт, тихо. Бабите чуват и виждат всичко. Ако забележат, че сме тук, ще се появят внезапно като два призрака – каза той и започна да разкопчава блузата ѝ.

– Недей! Не тук – прошепна тя и го отблъсна леко.

Той обхвана кръста ѝ с ръка, притисна я към шкафовете за книги и вдигна нагоре полата ѝ.

– Недей! Тук е страшно.

– Не е страшно, а вълнуващо. Старият дух на нашата къща витае над библиотеката. Седемстотин години имамите са се подготвяли за молитва тук. Тази стая е свято място. Много неща са ставали тук, но това още не е и аз искам да го

направя с теб. Искам да прибавя нещо хубаво към историята на тази стая.

– О, Носрат – въздъхна тя.

Той запали една свещ на бюрото на имама.

– Къде са всички? – извика Голбану от двора. – Побързайте, имамят е готов!

На двора бяха разстлани два килима за молитвата. Само Носрат и жена му от Техеран ги нямаше.

– Казах ти, че този негодник прави за смях джамията всеки път, когато му се удаде случай, но аз няма да го позволя. Той трябва да дойде за молитвата! – каза Голбану.

– Къде ли са?

Погледнаха към библиотеката.

Отправиха се тихо нататък. Прозорците на библиотеката се тресяха. Дали не се лъжеха? Не, дори и пердето се движеше.

Бабите приближиха на пръсти до вратата, но не посмяха да я отворят. Коленичиха предпазливо пред прозореца и надникнаха вътре през една пролука между пердетата. Видяха, че старата свещ, която никога не палеха, гореше.

Заслониха очи с ръка и погледнаха още по-внимателно вътре.

Шкафовете за книги се поклащаха на светлината на свещта. Толкова се слисаха от видяното, че скокнаха едновременно.

Какво трябваше да направят? Да осведомят Ага Джан?

Не, не беше разумно във вечер като тази.

Какво да предприемат във връзка с непростимия грях, който извършваше Носрат в библиотеката?

– Да мълчим! – каза с очи едната на другата.

Беше техен дълг да мълчат както всички други баби преди тях понякога е трябвало да мълчат. Трябваше да бъдат великодушни и да пазят всички неизказани тайни на къщата. Значи нищо не бяха видели и нищо не бяха чули.

Имамът беше започнал молитвата. Всички стояха зад него, обърнати към Мека. Бабите се присъединиха незабелязано към жените. В къщата настана тишина. Чуваше се само молитвата на имама.

Аллах нурос смават ваал арзо масало нурех камах куте фиха...

Той е светлина.

Сиянието му е като ниша със светилник.

Стъклото е като блестяща звезда,

разпалена от маслото на благословено маслиново дърво.

И маслото сякаш сияе.

Светлина върху светлина!

Халхал

Момичетата на къщата бяха пораснали и някои вече бяха на възраст за женене. Но как да се омъжат, като нито един мъж не бе почукал на вратата да поиска ръката им?

В Сенеджан никой не ходеше да хлопа на вратата и да иска ръката на момиче. Често го правеха сватовнички. Няколко стари жени се грижеха мъжът да установи връзка със семейството, което се случваше най-вече през студените зимни вечери.

Някои семейства нямаха нужда от посреднички. Жените от семейството слагаха на главата си чадор, а мъжете – шапките си и заедно правеха неочаквано посещение на семейството с дъщеря за женене. А семействата, които имаха пораснала дъщеря, никога не забравяха, че може внезапно да почукат на вратата им. Затова винаги бяха готови да посрещат гости.

В такива вечери се водеха дълги разговори за злато и килими, които младоженката би трябвало да донесе като зестра. И за къща, парче земя или парична сума, които младоженецът трябва да даде на невестата си, ако бракът не просъществува.

Когато мъжете се споразумееха, жените се захващаха да обсъждат облеклото на младоженката и накитите, които тя би трябвало да получи по време на церемонията. На пазара на Сенеджан се продаваха дамски ръчни часовници и затова всяка младоженка искаше да има такъв.

Знаеше се, че когато през студените зимни вечери прозорците на съседите светят до късно, там се водят разговори за сватба. В тези къщи стаите бяха затоплени и прозорците бяха изпотени от дима на наргилетата. Същите тези нощи обаче всяваха страх у многобройните семейства, които имаха дъщери за женене, но знаеха, че никой не възнамерява да почука на вратата им.

В къщата на джамията Седиг, дъщерята на имама, беше вече на възраст за женене.

Чакаха мълчаливо. Може би някой щеше да почука, може би щеше да позвъни телефонът. Но зимата бе почти към своя край, а още никой не бе дошъл.

Трудно се намираше подходящ мъж за момичетата от къщата. Не всеки можеше да поиска ръката им. За обикновените момичета в града имаше достатъчно избор: млад дърводелец, зидар, хлебар, чиновник в общината, учител в началното училище или момче, току-що започнало работа в железниците. Но такива мъже не бяха подходящи за дъщерите от къщата на джамията.

Режимът на шаха беше корумпиран и следователно човек на държавна служба не можеше да поиска ръката на тези момичета. А гимназиален учител? Той може би да. Всъщност подходящи бяха само синовете на видните търговци.

Зимата минаваше и младите жени, чиято ръка никой не бе поискал, знаеха, че трябва да чакат още една година. За щастие животът невинаги се съобразява с традициите и понякога избира свой собствен път. И така, една вечер някой все пак почука на вратата на къщата на джамията.

– Кой е? – попита Шахбал, синът на Моаззен.

– Аз – прозвуча самоуверен глас на мъж.

Шахбал отвори вратата и на жълтата светлина от уличния фенер видя млад имам с набиваща се на очи черна чалма. Тя стоеше на главата му малко накриво. Ухаеше приятно на рози. Мъжът носеше тъмно дълго одеяние на имам и явно го обличаше за пръв път.

– Добър вечер! – поздрави младият имам.

– Добър вечер! – отговори Шахбал.

– Казвам се Мохаммад Халхал – представи се имамът.

– Приятно ми е! Какво мога да направя за вас?

– Ако е възможно, искам да говоря с имам Алсабери.

– Съжалявам, но е късно и той не желае вече да приема никого. Можете да се срещнете с него утре в джамията.

– Но аз много искам да говоря с него сега.

– Може ли да попитам за какво става въпрос? Бих могъл аз да ви помогна.

– Идвам за дъщеря му Седиг. Дошъл съм да поискам ръката ѝ.

За момент Шахбал се зачуди как да постъпи, но след това отговори спокойно:

– Трябва да се обърнете към Ага Джан. Ще му кажа, че сте дошли.

– Ще почакам тук – каза имамът.

Шахбал остави вратата полуотворена и отиде в кабинета на Ага Джан, където той пишеше нещо.

– На вратата има един млад имам. Казва, че е дошъл за дъщерята на Алсабери.

– На вратата ли стои?

– Да, казва, че иска да говори с имама.

– Познавам ли го?

– Мисля, че не. Не е тукашен. И не е като другите. Ухае на рози.

– Покани го да влезе – каза Ага Джан, докато прибираще книгата си и ставаше.

– Вие сте добре дошъл! – каза Шахбал на имама. – Заповядайте.

Заведе го в кабинета на Ага Джан.

– Казвам се Мохаммад Халхал. Добър вечер! Дано не ви безпокоя – каза имамът.

– Не, съвсем не. Добре дошли! Заповядайте, седнете – покани го Ага Джан, ръкувайки се с Халхал.

Ага Джан забеляза, че човекът наистина е странен. Беше му приятно, че младежът носи черна чалма като имамите от неговата къща. Това означаваше, че е потомък на Пророка Мохаммад.

Ага Джан притежаваше най-старото родословно дърво на семейството. Беше написано на пергамент и проследяваше имената на мъжете от рода чак до Пророка Мохаммад. Родословното дърво и пръстенът на светия имам Али се пазеха в специална кутия за скъпоценности в старата съкровищница на джамията.

– Да ви предложи чаша чай? – попита Ага Джан.

Малко след това Голбану се появи с поднос с чай и фурми и го подаде на Шахбал.

Той наля чая, постави купичката с фурми пред Халхал и тръгна към вратата, но Ага Джан го спря:

– Можеш да останеш – каза му.

Шахбал седна на един стол в ъгъла на стаята.

Халхал лапна една фурма и отпи глътка чай. След това леко се прокашля и заяви без предисловие:

– Идвам да поискам ръката на дъщерята на имам Алсабери.

Ага Джан, който тъкмо се канеше да отпие глътка чай, остави чашата си и погледна Шахбал. Не бе очаквал, че имамът ще подхване направо тази тема. Освен това мъжът обикновено не идваше лично да иска ръката на някое момиче. Според традицията, това трябваше да стори бащата на бъдещия младоженец. Ага Джан обаче имаше опит. Той каза спокойно:

– Вие сте добре дошъл, но мога ли да попитам къде живеете и с какво се занимавате в момента?

– Живея в Гом. Завърших образованието си за имам.

– При кой аятоллах сте учили?

– При великия аятоллах Алмаки.

– Алмаки? – каза изненадан Ага Джан. – Имах честта лично да се срещна с аятоллаха.

При споменаването на името Алмаки Ага Джан веднага разбра, че младият имам участва в съпротивителното движение против шаха. Името Алмаки беше синоним на тайната революционна организация. Макар много млади имами, на които бе преподавал Алмаки, да не се занимаваха с политика, всеки негов ученик вече беше заподозрян.

Ага Джан предположи, че младият имам, който бе сложил чалмата си малко накриво и бе попрекалил с розовото ухание, не бе неутрален. Но не каза нищо.

– С какво се занимавате в момента? Имате ли вече джамия, в която проповядвате постоянно?

– Не, още не. Но често замествам в джамии в различни градове. Ако някой имам се разболее или ще пътува, канят мен да го замествам.

– Разбирам. И тук правим така, но ние имаме постоянен заместник – каза Ага Джан, – имамът на село Джирджа. Той е благонадежден човек. Когато ни е нужен, идва веднага.

Ага Джан искаше да попита къде живеят родителите му и защо не бе довел някого от семейството си, като е дошъл да иска дъщерята на Алсабери, но не каза нищо. Знаеше, че младият имам щеше да отговори: „Аз съм пълнолетен и имам право да се оженя за когото искам. Името ми е Мохаммад Халхал, а моят аятоллах се казва Алмаки. Какво още ви е нужно?“

– Как научихте за нашето момиче? Виждали ли сте я някога? – попита Ага Джан.

– Не, но сестра ми я познава. Освен това аятоллах Алмаки ми я препоръча. Той ми даде писмо за вас.

Халхал извади малък плик от вътрешния си джоб и го подаде на Ага Джан.

След като той носеше писмо от аятоллах Алмаки, Ага Джан нямаше какво повече да каже. Одобрението на Алмаки беше достатъчно. Въпросът беше уреден.

Ага Джан отвори писмото с почитание. Аятоллахът беше написал следното:

В името на Аллах.

Използвам случая, че Мохаммад Халхал е дошъл да ви посети, за да Ви поздравя.

Вассалам*.

Алмаки

Имаше нещо странно в това писмо, но Ага Джан не можеше да определи точно какво. Аятоллахът не изразяваше нито одобрение, нито неодобрение към младия имам, а само изпращаше поздрави. Явно младежът не бе направил особено впечатление на аятоллаха, иначе той би го показал. Но младият имам все пак носеше писмо от Алмаки и това означаваше много. Ага Джан прибра писмото в чекмеджето си и каза:

– Трябва да помисля как да постъпим. Предлагам следното: ще разговарям с имам Алсабери и с дъщеря му за срещата ни. След това ще се уговорим кога да дойдете със семейството Ви, с баща си. Съгласен ли сте?

– Съгласен съм! – каза Халхал.

Шахбал изпрати Халхал и се върна.

– Какво мислиш ти, Шахбал? – попита Ага Джан.

– Той не е като другите. Решителен е. Това ми хареса.

---

* Това е всичко (Б. а.). Произхожда от отговора на поздрава Салам алейком (Здраве насреща!), който гласи Вассалам алейком (И насреща здраве). Б. пр.

– Прав си. Личеше дори от начина, по който седеше на стола. Не може да се сравнява със селските имами. Но имам и съмнения.

– Съмнения ли?

– Много е амбициозен. Аятоллахът не пише нищо конкретно за него в писмото си. Препоръчва го, но от друга страна, не бе написал нито дума за него. Усещам колебание между редовете. Халхал сигурно не е лоша партия, но има известен риск. Подходящ ли е той за нашата джамия? Алсабери е благ, а този млад имам ми изглежда корав човек. Така мисля.

– Какво искате да кажете?

– Буден ли е още Алсабери?

Шахбал дръпна пердето и погледна навън.

– В библиотеката свети.

– Засега да си остане между нас. Жените не трябва да знаят още нищо – каза Ага Джан, излезе от стаята и се запъти към библиотеката.

Почука на вратата и влезе. Алсабери седеше на килимчето си и четеше книга.

– Как мина денят ти? – попита Ага Джан.

– Нищо особено – отговори Алсабери.

– Какво четеш?

– Книга за политическите действия на аятолласите през последните сто години. Явно никога не са бездействали. Винаги са намирали нещо, против което да се бунтуват. Винаги са намирали начин да увеличат властта си. Тази книга е като огледало, в което виждам себе си. Нямам нищо против политиката, но не мога да се занимавам с нея. Намирам, че не съм способен да върша такива работи. И се чувствам виновен заради това.

Тази вечер Алсабери беше необикновено откровен. Ага Джан усети, че бе посетил имама във важен момент.

– Зная, че в Гом не са доволни от мен. Страхувам се, че хората ще отидат в друга джамия и нашата ще остане празна, ако продължавам да мълча.

– Не се притеснявай за това – каза Ага Джан. – Напротив, фактът, че нашата джамия не се занимава с политика, ще привлече още хора. Нашата джамия посещават обикновените хора от улицата. Джамията е домът им. През целия си живот са идвали тук. Наистина няма да си отидат скоро, защото те познават прекрасно и много те уважават.

– Но пазарът – прибави имамът, – пазарът винаги е бил център на политиката. Така пише и в тази книга. Пазарите са играли решителна роля през последните двеста години и винаги са използвали имамите като оръдие в ръцете си. Когато търговците затворят пазарите, всички знаят, че става нещо важно. Зная, че пазарът не е доволен от мен.

Ага Джан знаеше много добре за какво говори имамът. И той самият не беше доволен от Алсабери, но не можеше да го отстрани, задето има слаб характер. Алсабери беше имамът на джамията и така щеше да бъде до смъртта му. Ага Джан знаеше, че хората на пазара се оплакват и че търговците очакват джамията да бъде по-дейна, но какво можеше да направи? Алсабери просто не беше способен на това. Неотдавна аятолласите дори бяха поканили Ага Джан в Гом. Бяха му заявили направо, че джамията трябва да поправи поведението си. Искаха от тях да вземат решително становище против шаха и най-вече против американците. Ага Джан им бе обещал, че ще направи джамията по-активна, но знаеше, че Алсабери не е в състояние да предприеме нищо.

Гом беше центърът на шиитския свят. Всички велики аятоласи живееха в Гом и оттам ръководеха джамиите. А джамията на Сенеджан беше една от най-важните в страната. Затова аятолласите очакваха тя да бъде по-предприемчива. Гом задаваше въпроси, Гом имаше изисквания, но с Алсабери Ага Джан не можеше да промени нищо в джамията. Може би затова Алмаки им бе изпратил младия имам.

Променяйки темата на разговор, Ага Джан каза:

– Имам изненада за теб. Има много общо с книгата, която четеш.

– Каква изненада?

– Един човек поиска ръката на дъщеря ти.

– Кой?

– Един млад имам от Гом! Последовател е на аятоллах Алмаки.

– Алмаки ли? – попита учуден имамът и остави книгата си на килима.

– Той не се страхува от политиката, облечен е добре, самоуверен е и носи черната си чалма малко накриво – съобщи Ага Джан усмихнат.

– Какво го води при нас? Искам да кажа, при дъщеря ми?

– Всички в града знаят, че имаш дъщеря. И всеки може да поиска ръката ѝ, но според мен този млад имам е дошъл не само за дъщеря ти, а и за джамията, за манбара ти.

– Какво?!

– Знаеш, че когато Алмаки се намесва в нещо, винаги става дума за политика.

– Трябва добре да обмислим, преди да му дадем отговор. Да си изясним дали иска дъщеря ми, или джамията.

– Така ще направим, но аз не се страхувам от промени. И не пренебрегвам онова, което застава на пътя ми. Не вярвам в случайности. Той не чука току-така на вратата ни. Много е подходящ за тази къща. В миналото в нашата джамия е имало няколко пламенни имами. Ще отида в Гом, за да говоря за това лично с Алмаки. Ако той го одобри като човек, като съпруг, ще се съглася. Ще се обадя по телефона на сина ти, Ахмад. Той не е в същото училище за имами, но вероятно познава Халхал.

– Прави каквото искаш, но бъди предпазлив. Бракът не бива да се сключва по политически и религиозни причини. Няма да дам дъщеря си просто ей така на някакъв имам.

Трябва да сме сигурни, че той е добър човек. Искам тя да има хубав брак, а не да стане жертва на аятолласите.

– Не трябва да се страхуваш – каза Ага Джан.

– В последно време не се чувствам добре. Често печал изпълва сърцето ми. Много се тревожа за всичко, и най-вече за джамията. Понякога вече не зная какво да говоря по време на петъчната молитва.

– Уморен си. Иди за няколко дни в Джирджа. Вземи и бабите. Почини си там една седмица. И за тях ще е добре. Отдавна не са ходили никъде. Измъчваш се със самоналожени правила. Никой не се мие толкова често като теб. Изолиран си. Ако я караш така, няма да те бъде дълго. Иди в Джирджа. Може пък след известно време да имаш енергичен зет, на готово да се осланяш – каза Ага Джан и напусна библиотеката усмихнат.

На следващия ден Ага Джан се обади в Гом на Ахмад.

– Познаваш ли Мохаммад Халхал?

– Къде се запознахте с него?

– Той поиска ръката на сестра ти.

– Не може да бъде – възкликна Ахмад учуден.

– Говоря сериозно. Що за човек е той?

– Тук е много известен. Не го познавам лично. Много е красноречив и за всичко има мнение. Никак не прилича на останалите имами. Но с какво друго се занимава, не знам.

– Как мислиш? Добра партия ли е за сестра ти?

– Какво да кажа? Труден въпрос. Доколкото зная, корав човек е. Сестра ми познава само баща ни като имам. Тя мисли, че всички духовници са като него.

– За мен е важно сестра ти да е щастлива с него – каза Ага Джан.

– Казах ви. Той е добро и умно момче, но дали ще е добър съпруг за нея, не смея да кажа.

– Мисля, че научих достатъчно, Ахмад – каза Ага Джан.

След това Ага Джан се обади в дома на аятоллах Алмаки и си уговори среща.

В четвъртък рано сутринта шофьорът на Ага Джан спря пред къщата и го закара на гарата. Облечен с дълго палто и с шапка, Ага Джан излезе от колата и влезе в монументалната сграда на железопътната гара. Началникът на гарата го забележа, изгаси пурата си и забърза към него.

– Добро утро! На добър час! – каза той любезно.

– Еншаллах!* – отговори Ага Джан.

Ага Джан щеше да пътува с дълъг кафяв влак, който бе пристигнал преди половин час съвсем от юг, от Персийския залив, продължаваше на изток, чак до границата с Афганистан. По пътя спираше на още десетки гари. Пътуването на Ага Джан с влака щеше да трае три часа.

На гарата имаше много заминаващи пътници и безчет посрещачи – стотици мъже с шапки, жени с дълги палта и очебийно много жени без чадор.

Образът на страната беше силно променен. Ага Джан забелязваше все повече това, когато пътуваше с влака. Хората, които идваха от юг, бяха по-свободни и съвсем други, не като тези в Сенеджан. Във влака човек можеше да срещне жени, които не носят покривало, а понякога дори ръцете им са голи, жени с шапки, жени с чанти, жени, които се смеят, жени, които пушат. Ага Джан знаеше, че всички тези промени са настъпили заради шаха, който беше слуга на американците. Америка подриваше религията в страната и никой не можеше да се противопостави на това.

Началникът на гарата покани Ага Джан в кабинета си, предложи му чашка пресен чай и когато стана време Ага Джан да тръгва, го придружи до специалното купе, предназначено за видни личности.

След три часа на хоризонта се показа куполът на гробницата на света Фатеме. Влакът влезе в гарата на Гом. Сле-

---

* Ако е рекъл Бог. Б. а.

зеш ли от влака, като че ли попадаш в друг свят. Жените бяха с черни покривала, а всички мъже бяха с бради. Където и да погледнеш, навсякъде се виждаха имами.

Ага Джан слезе на перона. От всички покриви на джамиите моаззени четяха Корана по високоговорители. Никъде не се виждаше портрет на шаха. Навсякъде висяха големи платна с текстове от Корана. На шаха и през ум нямаше да му мине да посети този град. Нито един американски дипломат не бе се осмелил да мине с кола или влак през този град.

Гом беше Ватикана на шиитите, свещеният град на страната, където бе погребана света Фатеме, дъщерята на Мохаммад. Златният купол на гробницата ѝ блестеше като скъпоценен камък над центъра на града.

Ага Джан взе такси до джамията на аятоллах Алмаки. Беше точно дванайсет часа на обяд, когато слезе от таксито пред джамията.

Аятоллахът се появи с учениците си, млади имами, които го съпровождаха до молитвената зала. Като видя Алмаки, Ага Джан наведе учтиво глава. Аятоллахът му подаде ръка, Ага Джан я стисна, последва го в молитвената зала и зае мястото на първия ред.

Когато молитвата свърши, Ага Джан коленичи до аятоллаха.

– Добре дошли! Какво ви води тук? – попита аятоллахът.

– Преди всичко исках да видя благословеното ви лице, а освен това идвам да разговарям с вас за Мохаммад Халхал.

– Той беше най-добрият ми ученик и има благословията ми – каза аятоллахът.

– Тогава зная достатъчно – отговори Ага Джан, целуна го по рамото и се изправи.

– Но... – каза аятоллахът.

Ага Джан коленичи пак.

– Той винаги търси собствения си път.

– Какво ще рече това? – попита Ага Джан.
– Той не следва стадото просто така, без да разсъждава.
– Разбирам – каза Ага Джан.
– Благословен брак и добър път обратно! – каза аятоллахът и подаде пак ръка на Ага Джан.
Ага Джан бе доволен, че аятоллахът одобри Халхал, но дълбоко в душата си все още чувстваше безпокойство.

Когато се върна вкъщи, извика Шахбал в кабинета си.
– Шахбал, можеш ли да повикаш Седиг?
Когато чу, че Ага Джан иска да говори с нея, Седиг веднага разбра, че става нещо важно.
– Седни. Добре ли си? – попита Ага Джан.
– Да, всичко е наред.
– Слушай, дъще. Един човек поиска ръката ти. Седиг пребледня. Наведе очи.
– Той е имам.
Тя погледна Шахбал. Той се усмихна и каза:
– Отличен млад имам.
И Седиг се усмихна на свой ред.
– Бях в Гом и говорих с неговия аятоллах. Той каза много добри неща за него. И брат ти го одобри. Какво мислиш? Искаш ли да се омъжиш за имам?
Тя мълчеше.
– Не е редно да се мълчи, когато имаш предложение за женитба – каза Ага Джан. – Отговори ми.
– Той е напет мъж. Носи модерно одяние за имами и добре лъснати кафяви обувки. Външността му е безупречна – осведоми я Шахбал с широка усмивка.
Ага Джан се направи, че не е чул пояснението на Шахбал, но Седиг го чу и пак се усмихна.
– Какъв е отговорът ти? Да започнем ли да преговаряме със семейството му?

– Да започнем – каза тя тихо, след дълго мълчание.

– Трябва да добавя още нещо – каза Ага Джан. – Той изобщо не прилича на баща ти. Последовател е на аятоллах Алмаки. Говори ли ти нещо това име?

Седиг погледна Шахбал.

– Не е селски имам – каза Шахбал.

– Понякога животът ти ще е неспокоен и труден – каза Ага Джан. – Мислиш ли, че можеш да живееш така?

Тя помисли и попита:

– Вие какво мислите?

– От една страна е чест да живееш такъв живот. От друга, може да стане ад, ако не споделяш схващанията му – отговори Ага Джан.

– Мога ли най-напред да говоря с него?

– Разбира се! – каза Ага Джан.

Една седмица по-късно Шахбал придружи Халхал до гостната, където бяха вече приготвени пресен чай и купа с плодове.

След това доведе Седиг и я представи на Халхал.

Тя поздрави Халхал и остана права до стенното огледало. Той я покани да седне. Тя разхлаби чадора си, така че лицето ѝ да се вижда по-добре.

Шахбал ги остави сами и тихо затвори вратата.

Бабите стояха до хоуза и наблюдаваха всичко. Фахри Садат, жената на Ага Джан, бе видяла Халал от прозореца си на втория етаж. Зинат Ханум, жената на Алсабери, се молеше в своята стая за щастието на дъщеря си. Повече не можеше да направи, защото никой никога не бе търсил мнението ѝ. Какво мислеше тя нямаше значение. Фахри Садат вземаше решенията в къщата.

Дъщерите на Ага Джан се бяха скрили зад пердетата, за да могат да зърнат Халхал, когато след малко напусне гостната.

Срещата между Халхал и бъдещата невеста на къщата трая почти час. След това вратата на гостната се отвори и Седиг излезе навън. Тя изглеждаше щастлива, погледна бабите и се качи на горния етаж.

Шахбал разведе Халхал из вътрешния двор.

– Това са бабите на къщата ни.

Фахри Садат слезе долу.

– Жената на Ага Джан, царицата на къщата – представи я Шахбал засмян.

Халхал я поздрави, без да я погледне. Момичетата се представиха едно по едно. Когато Халхал се запозна с всички, Шахбал го заведе на пазара, за да поговори с Ага Джан.

Няколко дни по-късно Ага Джан прие имам Халхал и баща му в кабинета си. И Алсабери присъстваше. Характерът на разговора им беше друг, не беше като на традиционните брачни преговори. Нито дума не беше казана за злато или за килими. Младоженката щеше да даде на младоженеца един екземпляр на Корана с позлатена корица и щеше да напусне къщата на баща си с бял чадор и с поетичен сборник на средновековния поет Хафиз. Но всички знаеха, че богатите семейства не изпращат дъщерите си с празни ръце в новата им къща. Щяха, разбира се, да дадат на Седиг всичко, което ѝ бе необходимо. По-нататък разговаряха за джамията, библиотеката, книгите, старите изби, слепия Моаззен и, естествено, за вековния кедър в двора на къщата. А накрая бе избран денят на сватбата.

– Мобарак е енша Аллах* – казаха мъжете и стиснаха ръцете си.

Когато се споразумяха, Седиг влезе в стаята със сребърен поднос, на който имаше пет сребърни чашки с чай.

Сватбата щеше да бъде на рождения ден на светата Фатеме – един от най-хубавите дни в годината. Тогава е срав-

---

* Благословен да си! Желая ти щастие! Б. а.

нително топло, а вятърът от планините разхлажда приятно. Искате ли да грабнеш своята невеста в прегръдките си и да се пхнеш под тънкото лятно одеяло. По това време почти всички спяха на покривите. Тук-там се виждаха бели тънки балдахини, под които спяха булки и младоженци.

Щеше да бъде празненство, достойно за къщата на джамията, на което щяха да бъдат поканени най-видните семейства в града и пазара. Нямахте да е обикновена сватба, а сватбата на дъщерята на имам Алсабери. И младоженецът не беше обикновен гимназиален учител или длъжностно лице по гражданското състояние. Не беше дори търговец, а имам с черна чалма, който идваше от Гом.

Аруси

Настъпи денят на сватбата, аруси.

Зинат Ханум извика дъщеря си, затвори вратата, целуна я и попита:

– Щастлива ли си, че ще се омъжиш за Халхал?

– Не знам...

– Трябва да се радваш, той е интелигентен човек. Баща ти казва, че е много амбициозен.

– Точно затова ме е страх.

– И мен ме беше страх, когато се омъжих за баща ти. Тръпки побиват всички момичета при мисълта, че трябва изведнъж да заминат с непознат мъж, но когато сте само двамата, страхът ще изчезне. В края на краищата, всяко момиче трябва да се омъжи и да напусне бащиния покрив.

Зинат Ханум се стараяше да каже успокояващи думи на дъщеря си, но дълбоко в душата си и тя имаше съмнения. Не знаеше защо. Неочаквано пак се появиха неприятните спомени от миналото ѝ, но тя успя да се овладее и Седиг не забеляза нищо.

– Все още не мога да повярвам – каза ѝ Зинат.

– Какво не можеш да повярваш?

– Че си пораснала, че ще се омъжиш и скоро ще заминеш.

- Защо думите ти звучат толкова тъжно?
Очите на Зинат Ханум се напълниха със сълзи.
– Заради щастието ти – каза тя и целуна дъщеря си.

От момента, в който се роди Седиг, Зинат се страхуваше да не я загуби.

Страхуваше се да не би най-неочаквано да я намери мъртва – в леглото ѝ, в градината или до хоуза.

Детските години на Седиг бяха тъжни за Зинат. Тогава страхът нито за миг не я напускаше. Не се решаваше да си легне нощем заради ужасните кошмари, които имаше.

Зинат Ханум беше братовчедка на имам Алсабери и бе само на шестнайсет години, когато се омъжи за него. Най-напред им се роди дъщеричка – Озра. Тя беше с пет години по-голяма от Седиг и на осемнайсет, когато се омъжи за човек от семейството на Зинат. Сега имаше три деца и живееше с мъжа си в Кашан.

След това Зинат роди син – Абас. От появяването си на бял свят момчето бе станало надеждата на семейството, защото Абас щеше да замести по-късно Алсабери в джамията. Но в един горещ летен ден, когато Зинат беше сама с детето вкъщи, се случи нещо ужасно.

Детето, току-що проходило, весело гонело котките с неупверени крачета. По едно време Зинат се качила горе в стаята си и съвсем забравила за него. Едва когато забелязала колко е тихо, погледнала през прозореца, но никъде не открила Абас. Спуснала се по стълбата и видяла котките да клечат до хоуза. По водата плавало тялото на сина ѝ. Изпищяла и се опитала да извади детето от водата.

Няколко мъже чули виковете на Зинат, появили се на покрива на джамията и се втурнали да ѝ помогнат. Натискали корема на детето, но напразно. Зинат ридаела. Провесили детето за краката и го разтърсили, но и това не помогнало.

Зинат ридаела. Запалили огън и държали детето над топлите пламъци. Но вече било много късно. А Зинат ридаела. Мъжете оставили детето на земята и го покрили с чадора на майка му. Абас, надеждата на къщата, бил мъртъв.

Никои не упрекнал Зинат за случилото се, но тя се оттеглила потресена в стаята си.

Ага Джан отишъл при нея и ѝ казал:

– Зинат, аз се примирявам с волята на Бога. И ти трябва да направиш така.

Оттам нататък в къщата не споменавали Абас. Месеци наред Зинат плачела в стаята си, но за това не се говорело. За нея мълчанието било като наказание, тежко наказание.

След една година забременяла със Седиг. Излязла от стаята си и взела да помага на бабите в кухнята. Едва две години по-късно, след като се родил Ахмад, Зинат вдигнала глава и се върнала към нормалния живот.

Дали заради нещастieto, или не, но Зинат повече не възвърнала положението си в къщата. Живеела в сянката на Фахри Садат. Чувствала се като жена втора ръка.

Ако нещо такова се бе случило на Фахри Садат, Ага Джан щеше да застане до нея и щеше да направи всичко по силите си да облекчи болката ѝ. Но Алсабери беше мекушав. Никога не упрекна Зинат за случилото се, но и никога не я подкрепи през всичките трудни години. Нито веднъж не я прегърна и не ѝ каза мили думи.

А когато мъжът ти не ти оказва внимание, и другите няма да се отнасят към теб с внимание. Когато собственият ти мъж не те зачита, и другите няма да те зачитат. Както и сега. Дъщеря ѝ щеше да се омъжва, а никои не поиска нейното съгласие.

– Нищо – каза Зинат и се погледна в огледалото, изтривайки сълзите си. – И моето време ще дойде.

В къщата бе оживено. Във вътрешния двор бяха окачили много дълга завеса, същата, с която в джамията отделяха мъжете от жените по време на молитвата.

Бяха разстлали скъпи килими и мъжете на джамията бяха покрили стените на къщата с ковъори с весели свещени текстове.

По клоните на дърветата бяха окачили зелени сатенени ленти със стихове на изтъкнати поети. Бяха поканили най-известния певец на свещени текстове от Гом. Когато той пееше някоя ритмична сура от Корана, правеше незабравимо впечатление на всички.

Ага Джан си беше купил нов костюм и бе отишъл да го подстрижат. Обичаше да се издокарва с нови, чисти дрехи и благодарение на Фахри Садат беше един от малкото търговци на пазара, който отделяше време за външността си. Слугата се грижеше обувките му да са винаги лъснати, а бабите гладеха ризите му. Понякога Фахри Садат го дразнеше:

– Ти си най-красивият мъж в града. Когато току-що си се избръснал и си сложил шапката си, никой не би повярвал, че и Корана знаеш наизуст!

Имамът все още седеше в библиотеката си. След малко, когато всички вече са дошли, той щеше да се покаже за кратко и пак щеше да се върне при книгите си.

Празникът бе започнал, семействата на най-видните хора в града постепенно пристигаха. Мъжете се отправяха към дясната страна на вътрешния двор, където беше старият кедър, и заемаха местата си около хоуза. Жените продължаваха по-нататък, изчезваха зад завесата и се настаняваха в

красивата ухаеща градина, за която добре се грижеше градинарят Ам Рамазан. Никой не беше довел децата си, което не бе обичайно. Посрещаха гостите с чай и с най-вкусните лакомства на сладкаря. Пръскаха ръцете и на жените, и на мъжете с розова вода.

Всички бяха любопитни да видят как изглежда Халхал. Особено жените.

Пред вратата спря кола и от нея слезе кметът. Ага Джан го поздрави с „добре дошъл“. Мъжете станаха, когато той влезе и зае мястото си до хоуза.

Пред вратата спря втора кола и всички знаеха, че това е младоженецът. Ага Джан посрещна Халхал и го заведе на почетното място, където седеше кметът.

Той се изправи, за да поздрави Халхал, но младият имам се направи, че не вижда и не познава кмета. За него кметът бе слуга на шаха и никога нямаше да седне до него. И в никакъв случай не би му стиснал ръката.

Кметът пак седна и никой от двамата не обели нито дума. Ага Джан говореше с някого и не видя какво се случи.

Към три часа пристигна чиновникът по гражданското състояние с двамата си брадати помощници, всеки от които носеше под мишница голям регистър. Седнаха на масата, където след малко щяха да подпишат брачното свидетелство.

Разтвориха веднага книгите си и така поставиха официалното начало на церемонията. В този момент от другата страна на завесата се вдигна шум и жените завикаха: „Салам бар Фатеме*!“.

Всички разбраха, че е пристигнала булката и че е седнала в креслото си до масата, където длъжностните лица по гражданското състояние усилено пишеха.

Младоженката бе по-хубава от всякога. Беше облечена в млечнобяла рокля и носеше светлозелен чадор с розови цве-

---

* Поздрав на Фатеме, дъщерята на Пророка Мохаммад! Б. а.

тенца. Леко се бе гримирала и се забелязваше, че един ред косъмчета от веждите ѝ бяха почистени. Така изглеждаше повече като млада жена, отколкото като момиче.

Чиновникът по гражданското състояние поиска удостоверението за раждане на младоженката. Ага Джан извади няколко листа от вътрешния си джоб и ги подаде на чиновника. Той записа търпеливо всички данни в голямата книга, а след това поиска удостоверението за раждане на младоженеца.

Халхал потърси в джобовете си, но не го намери там. Тихо каза нещо на баща си. Той затършува из чантата си. Всички гледаха Халхал в очакване да представи документите си. Той обаче не ги носеше.

– Забравил съм ги – каза Халхал.

Зад завесата жените реагираха шумно. Беше необикновена ситуация.

Чиновникът по гражданското състояние поразмисли и попита:

– Може би имате друг документ, с който да се легитимирате?

Халхал затърси пак в джобовете си и пак тихо каза нещо на баща си. Не, нямал никакъв документ, с който да се легитимира.

От двете страни на завесата отново се чу ропот.

Ага Джан погледна кмета и прочете недоверие в очите му. Погледна и към няколко видни търговци от пазара. Не, никой не одобряваше това. Как беше възможно Халхал да иска да се ожени, а да не е донесъл необходимите документи? Всички чакаха да видят какво ще направи Ага Джан. Той се опасяваше, че Халхал нарочно не е донесъл документите. Може би е искал така да постави семейството натясно и да се ожени за момичето им без официална регистрация. Това още се среща по селата: селският имам чете брачната сура, младоженката казва „да“, младоженецът казва „да“ и мъжът получава достъп до леглото на жената. При брак като този той има свободата да си вземе още няколко жени. Обаче

такива бракове вече не се сключваха в града, още по-малко във видно семейство като това на Ага Джан.

– Може би сте оставил документите в дома на баща си? – каза Ага Джан на Халхал.

– Не, не мисля. В Гом са.

Ага Джан седна до кмета и поговори с него.

– Прав сте – каза кметът. – Не трябва да го правите!

След това Ага Джан отиде при Алсабери, който току-що бе излязъл от библиотеката и стоеше с пазача на джамията до кедъра.

– Бракът не може да се сключи сега – заяви Ага Джан. – Халхал трябва да донесе документите си.

– В такъв случай ще трябва да отиде до Гом и няма да се върне по-рано от полунощ. Може би е разумно сега да прочетем брачната сура. Тогава ще може да замине спокойно за Гом и да вземе документите си.

– Не, защото ако веднъж прочетем сурата, всичко ще е свършено. Тогава нашето момиче ще му принадлежи и ние нищо повече няма да можем да направим. Ако я вземе, ще останем с празни ръце. Знаеш го по-добре от мен.

– Прав си. Накарай го да донесе документите си – отговори Алсабери и се върна обратно в библиотеката.

Ага Джан отиде при чиновника по гражданското състояние и заяви:

– Без валидни документи няма да има брак!

Всички заговориха едновременно.

Ага Джан се обърна към Халхал и каза спокойно:

– Аз чакам. Ние чакаме. Можете спокойно да отидете до Гом и да донесете документите.

Халхал не бе очаквал тази реакция.

– Но това е невъзможно! Сега няма влак за Гом. А аз нямам доверие на автобусите.

– Аз ще уредя пътуването ви – каза Ага Джан.

Той отиде отново при кмета и поговори с него. Кметът кимна няколко пъти в знак на съгласие.

– Въпросът е уреден – каза Ага Джан. – След малко ще дойде да ви вземе един джип. Шофьорът на кмета ще ви закара. Аз имам търпение, но вие трябва да побързате.

Халхал не можеше да възрази с нищо. Той се изправи и тръгна сърдит към вратата, за да чака джипа. За миг на Ага Джан му се стори, че има нещо подло в погледа му, нещо като злоба, сякаш изведнъж падна маската и се появи истинското му лице.

Не бе предвидено гостите да останат за вечеря, но Ага Джан се обърна към присъстващите:

– Извинете, случват се такива работи. Сърдечно каня всички на вечеря.

И той изпрати Шахбал незабавно в ресторанта срещу джамията да поръча вечерята. Фахри Садат повика Ага Джан в кабинета му. Искаше да говори с него.

– Не мислиш ли, че се отнесе много строго?

– Може би не трябва да го казвам, но му нямам доверие.

– Вече?

– Той не е обикновен имам, хитър е и отракан. Не очаквах, че ще се появи без документи. Има някакъв план, но не зная какъв.

– Вие, мъжете, винаги говорите за план. Какъв план?

– Вече всичко е свършено. Той е на път за Гом. Трябва да имаме търпение.

– Винаги става така – мъжете вземат решение, а жените трябва да имат търпение.

– Не е вярно. Няма да дам просто така момиче от нашата къща. Мислех, че ще ме разбереш.

– Аз те разбирам, но какво да кажа на жените? – попита тя, отбягвайки погледа му.

– Знаеш какво трябва да кажеш на жените. Приеми ги, вечеряй с тях, усмихвай се, покажи, че стоиш над това събитие... и имай търпение.

В десет и половина Халхал все още го нямаше. Гостите бяха привършили вечерята си. Слугите разнасяха за пореден път пресен чай. Наргилетата се предаваха от ръка на ръка. Кметът, който бе отсъствал няколко часа, се беше върнал. След вечерята мъжете от пазара отидоха да се разходят край реката. Увериха Ага Джан, че го разбират – и те биха постъпили така.

Шахбал стоеше на покрива на джамията и наблюдаваше улицата.

Когато най-последно видя, че колата се задава, той даде знак на Ага Джан.

Малко след това джипът спря пред вратата.

Халхал слезе, отиде направо при чиновника по гражданското състояние и демонстративно сложи документите на масата пред него.

Някой извика:

– Са лават бар Мохаммад*!

Всички извикаха:

– Са лават бар Мохаммад!

Ага Джан се усмихна. Мъжете от пазара се върнаха от разходката си.

Певецът запя високо:

*Кълна се
в нощта, когато тя разстила сенките си!
В деня, когато той се появява!
В слънцето и неговото утринно сияние!
В луната, когато го следва!
В деня, когато то го осветява!
В небето и Онзи, Който го е съградил!
В земята и Онзи, Който я е разпрострял!
В душата и Онзи, Който я е създал!*

---

* Благословен да си, Пророк Мохаммад. Б. а.

Махиха*

Халхал бе отвел невестата си в Гом, но никой не знаеше къде живеят. Семейството не бе очаквало, че той ще запази адреса си в тайна, но не го обсъждаха.

– Нищо – каза Ага Джан, – вратата на нашата къща е винаги отворена за тях.

Халхал беше завършил образованието си за имам, но още нямаше джамия. Постоянният имам на джамия може да живее от прихода си. В противен случай той е зависим от скромната помощ за имами на своя аятоллах.

Ага Джан бе проявил желание да му окаже материална подкрепа, но Халхал не беше приел. И все пак Ага Джан му помагаше. Използваше безбройните си връзки и винаги успяваше да намери на Халхал джамия, в която да замества имама.

Седиг се връщаше от време на време вкъщи, но Халхал не ѝ разрешаваше да каже къде живеят. Понякога тя се оплакваше на майка си от новия си дом: бил много малък, обстановката там – малко сурова, и все още не била успяла да установи връзка със съседите.

---

* Риби. Б. а.

– В Гом е съвсем друго – каза тя на майка си. – Всички живеят в къщата си, със семейството си. Вратите са затворени, а пердетата – винаги спуснати.

– Такива неща са обичайни за един нов живот, особено ако отидеш да живееш в чужд град, още повече в силно религиозен град като Гом. Халхал е млад, току-що е завършил образованието си и още не служи в своя джамия.

– Разбирам това, но Халхал е съвсем друг. Не прилича на никого от мъжете, които познавам, нито на баща ми, нито на Ага Джан, нито на чичо Носрат. Не зная как да се сближа с него. Много е трудно да се води истински разговор с Халхал. Често, когато влезе въщи, настъпва тишина и това ме плаши. Нищо не казва, а и аз не зная какво да му кажа.

– Не трябва да сравняваш живота в онази къща с живота в нашата. Тази къща е стара, през вековете е намерила своя ритъм, а твоята е къща на млад имам без история. Ти трябва да създадеш собствения си дом, да внесеш в него топлота, да опиташ да се сближиш със съседите и да показваш на мъжа си своята любов и интерес.

– Лесно е да се каже, мамо. Да, мога да му дам любов. Въпросът е дали той иска тази любов.

– Защо да не иска?

– Не знам!

Върнеше ли се Седиг въщи, винаги я посрещаха с обич. Всички ѝ купуваха дрехи и обувки, пускаха ѝ незабелязано пари в джоба и я изпращаха с пълни чанти в Гом.

Когато Халхал трябваше да замества и заминаваше в друг град, той я изпращаше в къщата на родителите ѝ, а когато се връщаше, идваше да я вземе. Понякога си тръгваха още същия ден, понякога оставаха на гости цяла седмица. Тогаво ношуваха в Стаята с купола. Тази стая имаше балконче с дървен решетъчен парапет, откъдето човек можеше да се любува на сенките, които хвърляше куполът на отсрещната стена. Това беше стената, изпод която някога мравките масово бяха изпълзели навън.

Преди осемстотин години, когато беше построена къщата, архитектът бе планирал тази стая специално за имама на джамията. Там слънцето играеше красиво със сенките по здрач. Най-напред върху стената падаше само сянката на купола. Малко по-късно се виждаха силуетите на минаретата, а още по-късно куполът изчезваше, но минаретата оставаха. Понякога в многоцветната вечерна светлина на стената се появяваше сянката на гълъб, на стария гарван или на котките. Привечер котките на джамията наблюдаваха от балкона групичка прилепи, които вдигаха врява, прелитайки над хоуза.

При хубаво време можеше да постелиш килимче на балкона, да сложиш няколко възглавници и да четеш или да пиеш чай. Гостът, който нощуваше в стаята с купола, имаше пълна свобода. Ето защо за Халхал това беше идеалното място, когато идваше на гости. По цял ден не излизаше. Бабите му носеха ядене и после никой не го безпокоеше.

Халхал общуваше добре само с Шахбал и често го канеше да се хранят заедно. Още от самото начало Шахбал намираше, че Халхал е интересен човек. Беше срещал много имами, но Халхал имаше нещо, което другите имами нямаха. Имаше нови идеи и говореше за увлекателни неща. Шахбал обичаше да го слуша и да дискутира с него.

Халхал беше осведомен за всичко. Говореше за Америка сякаш познаваше страната като дланта на ръката си. Обясняваше как американците бяха сложили ръка на отечеството им и как задкулисно управлявали страната им. Разказа му как се бяха намъкнали в нея за първи път:

– Ето как станало. Америка била на път да стане велика сила и искала да използва нашата страна за военна база против Съветския съюз. Но Мосадек, избраният премиер, бил либерален човек, бил министър-председател националист

и не се съгласил да даде на американците тази възможност. Американците не могли да чакат повече. Страхували се, че Съветският съюз ще покани Мосадек в Москва и антиамериканското му поведение ще се засили. Затова от ЦРУ измислили да направят държавен преврат, а шахът го одобрил. Взето било решение да се организира покушение върху Мосадек. Съветският съюз обаче узнал и незабавно осведомил Мосадек. Той арестувал група проамерикански офицери, които се канели да извършат преврата, и наредил да окупира двореца на шаха. Агентите на ЦРУ успели в последния момент да спасят шаха, като го взели от двореца му с хеликоптер. Избягал с изстребител в Америка.

– Интересно. Не знаех нищо за тези събития – каза Шахбал.

– За такива неща не пишат в учебниците. Карат ви да учите фалшифицирана история – каза Халхал.

– И какво станало по-нататък?

– Америка имала нужда от Иран, за да стане велика сила. Иран е стратегическо място в Средния изток и има повече от две хиляди километра граница със Съветския съюз. Затова измислили втори държавен преврат. От ЦРУ се свързали с генерали от иранската армия. Два дни по-късно, когато всички мислели, че цялата работа се е разминала, арестували Мосадек. На всички важни кръстовища в Техеран имало американски танкове, а парламентът бил окупиран. После изпратили стотици бандити и курви да дефилират по улиците, вдигнали високо портрети на шаха.

На следващия ден шахът, придружен от група агенти на ЦРУ, бил върнат в двореца му. Шахът е марионетка. Той трябва да си отиде, а заедно с него – и американците.

Шахбал настръхваше от безмилостните, пламенни обяснения на Халхал.

Последния път, когато се храниха заедно на балкона, Халхал му разказа за силната съпротива на аятолласите против режима и за историческия бунт на аятоллах Хомейни, накарал шаха и американците да грабнат оръжието. През онзи ден били избити много млади имами и още повече били арестувани. Хомейни бил принуден да напусне родината си.

Шахбал често бе чувал да се споменава в къщата името „Хомейни“, но почти нищо не знаеше за него. Трябва да е бил момче на седем-осем години, когато се бяха случили всички онези събития. Халхал му обеща следващия път да донесе една тайна книга, в която неотдавнашната история на съпротивата на аятолласите била вярно описана.

Онази вечер Халхал каза нещо, за което Шахбал никога не бе мислил по този начин:

– Вече никой не се страхува от затвора. Той стана нещо като университет, особено за млади активисти.

Това беше съвсем ново вижане. Шахбал гледаше на затвора като на място, където попадаха престъпници.

– Политическите затворници са съвсем други, не са като обикновените затворници – каза Халхал. – Това са хора, които се борят против режима, които се срамуват от присъствието на американското ЦРУ в нашата страна. Това са най-интелигентните хора, онези, които искат сами да управляват съдбата на отечеството. Онези, които искат да променят радикално политическата система. Затова режимът ги арестува и ги държи отделно. Но те имат връзка помежду си. Слагат ги по десет души в една килия, понякога по двайсет. В затвора има най-различни хора – студенти, артисти, имами, политици, лидери, учители и хора с нови идеи. Те разговарят, водят дискусии помежду си и по този начин килията се превръща в университет, където могат да се научат много неща. Можеш ли да си представиш какво се случва, като събереш изведнъж толкова много интелигентни хора в една килия? Те обменят опит, изслушват се. И затова всички участват. Някои

влизат в килията като агънца и излизат от нея като лъвове. Аз познавам мнозина, които са там, приятели, млади имами и членове на десни и леви нелегални движения. Чувал ли си някога нещо за тях?

– Не.

– Какво правиш тук?

– Какво искаш да кажеш?

– Ами, в тази къща, в този град.

– Нищо особено. Ходя на училище и в джамията.

Халхал поклати глава и каза:

– Знаех си, нищо няма да излезе от този град, пълен с нерешителни хора. Съпротивата срещу шаха расте в цялата страна, а Сенеджан сладко спи. Какво да очакваш от един град, в който имамът на Петъчната джамия* е толкова мекушав! Какво прави този Алсабери по цял ден в библиотеката си? Нищо! Само оставя бабите да му мият мъдете. Жалко за тази хубава и голяма историческа джамия. Тя има бляскава история. Време е да дойде пламенен оратор. Разбираш ли какво искам да кажа?

Шахбал се наслаждаваше на думите на Халхал. Смяташе го за велик, а себе си – за нищожен. Искаше да задава въпроси, но не се решаваше. Страхуваше се, че ще каже нещо глупаво.

Онази вечер почти през цялото време Шахбал мълча, но когато поиска да се върне в стаята си, изведнъж каза:

– Искам да ви покажа нещо.

– Какво?

– Моите разкази. Аз пиша – каза той нерешително.

– Колко интересно! Покажи ми. У теб ли са? Прочети нещо.

– Не знам дали имат някаква стойност.

– И аз няма как да преценя, но е хубаво, че пишеш. Иди да донесеш работите си.

---

* Главната джамия в града, в която се провежда петъчната молитва. Б. а.

Шахбал отиде да ги вземе и бързо се върна с три тетрадки, които подаде скромно на Халхал.

– Виждам, че вече доста си написал – каза Халхал учуден и заразгърща тетрадките. – Още при първата ни среща разбрах, че си умно момче. Избери един от разказите и ми го прочети.

– Не съм ги показвал още на никого – призна Шахбал, прелиствайки тетрадките си. Когато намери страницата, която търсеше, каза: – Не се решавам, но ще се постарая.

И започна да чете:

„Рано сутринта, когато отидох към хоуза да измия ръцете си преди молитвата, видях, че в стаята на баща ми не свети. Той се събужда винаги по-рано от мен и отива по-рано при хоуза, но онази сутрин всичко изглеждаше другояче. Рибите, които обикновено се въртяха в кръг и лудуваха във водата, като ме видеха, сега лежах неподвижно с опашки към мен. По водата плаваха цветни люспи. По един от камъните на хоуза имаше кръв. Веднага разбрах, че се е случило нещо. Изтичах в стаята на баща си, блъснах вратата и светнах лампата...“

– Много добре! Не ми чети по-нататък. Сам ще довърша. Имаш талант. Остави тетрадките си, ще ги прочета внимателно – каза Халхал и се изправи.

Отиде във вътрешния двор и се отправи към хоуза. На светлината на фенера видя, че рибите спят. В библиотеката светеше. Сянката на имама падеше върху пердето. Халхал тихо отвори входната врата, излезе навън и отиде да се разходи към реката.